

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING UMUMIY BANDLIKDAGI O'RNI

Nasirov Oybek Shukur'onovich

Qo'qon Universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik umumiy bandlikni oshirishda va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada kichik biznesning umumiy bandlikdagi o'rni, iqtisodiyotga qo'shayotgan hissasi va aholining turli ijtimoiy qatlamlari uchun daromad manbai yaratishdagi roli batafsil tahlil qilinadi. So'nggi yillarda hukumat tomonidan kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar va imtiyozlar tizimi joriy qilindi. Bu choralarning asosiy maqsadi kichik va o'rta biznes subyektlarining iqtisodiy faolligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, shu bilan birga iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishdir. Maqolada kichik biznesning qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish, savdo va ishlab chiqarish kabi tarmoqlardagi o'rni alohida yoritilib, bu tarmoqlarda bandlikni ta'minlash va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishdagi natijalari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqola kichik biznesning raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali yangi ish o'rinlarini yaratishdagi imkoniyatlarini ham qamrab oladi. Tadqiqot natijalari kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy o'sishga va ijtimoiy barqarorlikka qo'shayotgan hissasini tasdiqlaydi va bu sohani yanada rivojlantirish uchun takliflar beradi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik, umumiy bandlik, iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlari, iqtisodiy diversifikatsiya, davlat qo'llab-quvvatlashi, xizmat ko'rsatish sohasi.

Kirish. O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlik sohasining o'rni tobora muhimlashib bormoqda. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotida barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va aholi daromadlarini oshirishning muhim manbai hisoblanadi. O'zbekiston hukumati tomonidan olib borilayotgan siyosat kichik biznesga qulay sharoitlar yaratish, moliyaviy resurslarga keng imkoniyatlar taqdim etish va soliq yukini kamaytirishga qaratilgan.

Bugungi kunda O'zbekistonda mehnatga layoqatli aholi uchun bandlik imkoniyatlarini kengaytirish hamda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish uchun kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda ish bilan ta'minlangan aholining katta qismi aynan kichik va o'rta biznes korxonalarida faoliyat yuritadi. Bunda xizmat ko'rsatish sohasi, savdo, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish tarmoqlarida kichik biznesning roli sezilarli darajada o'sib bormoqda. Kichik biznesning rivojlanishi faqat iqtisodiy foyda bilan cheklanmay, ijtimoiy masalalarni hal qilish, jumladan, qishloq hududlarida bandlikni oshirish va migratsiyani kamaytirishga ham yordam bermoqda.

Ushbu maqolada O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning umumiy bandlikdagi roli, ushbu sohaning turli tarmoqlardagi ahamiyati, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan imtiyoz va qo'llab-quvvatlash choralari hamda kichik biznesning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka

qo'shayotgan hissasi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, kichik biznes va tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va bandlik darajasini oshirish uchun amalga oshirilishi zarur bo'lgan chora-tadbirlar ham ko'rib chiqiladi.

Asosiy Qism. O'zbekistonda kichik biznes mamlakat iqtisodiyoti va bandlikni ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyati ish o'rinlari yaratish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va aholini daromad manbai bilan ta'minlashda katta ahamiyat kasb etadi. So'nggi ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda band bo'lgan aholining katta qismi kichik va o'rta biznes subyektlarida faoliyat yuritmoqda. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda kichik biznesning muhim o'rinni egallashini ko'rsatadi.

O'zbekistonda kichik biznes korxonalari qator sohalarida faoliyat yuritib, bandlikka ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, xizmat ko'rsatish, savdo, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish sohalarida kichik biznes subyektlari sezilarli darajada ko'payib, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.

1. Xizmat ko'rsatish sohasi . Xizmat ko'rsatish sohasi kichik biznesning asosiy segmentlaridan biri bo'lib, bu sohada aholiga keng qamrovli xizmatlar taklif etiladi. Restoranlar, kafe va boshqa xizmat ko'rsatish obyektlari sonining ortishi natijasida minglab ish o'rinlari yaratilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, aholining turmush darajasini oshirish va iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishga yordam bermoqda. Shu bilan birga, ushbu sohada o'sish davom etishi, yangi tadbirkorlarning kirib kelishi orqali xizmat ko'rsatish sohasidagi bandlik yanada oshishi kutilmoqda.

2. Savdo va chakana savdo sektori. Savdo sohasidagi kichik biznes subyektlari chakana va ulgurji savdoda faoliyat yuritib, aholining kundalik ehtiyojlarini qondiradi. Kichik savdo korxonalari nafaqat iste'mol tovarlarini yetkazib berish, balki ko'plab ish o'rinlarini yaratish orqali bandlikni oshiradi. Toshkent, Samarqand va Farg'ona viloyatlarida savdo korxonalari sonining ortishi bu hududlarda bandlik darajasini sezilarli darajada oshirmoqda. Savdo sektori nafaqat iqtisodiy faoliyatning barqaror o'sishini ta'minlaydi, balki aholining ijtimoiy farovonligini ham oshiradi.

3. Qishloq xo'jaligi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasida ham kichik biznesning o'rni katta. Ko'pgina qishloq hududlarida kichik biznes subyektlari, jumladan, fermer xo'jaliklari va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi kichik korxonalar aholi uchun muhim ish o'rinlari yaratmoqda. Qishloq xo'jaligida kichik biznesning rivojlanishi orqali agrar sektorda ko'plab yangi ish o'rinlari yaratilmoqda va bu hududlarda aholi bandligi ta'minlanmoqda. Natijada, qishloq joylaridagi mehnatga layoqatli aholi uchun yangi ish o'rinlari va daromad manbai yaratiladi.

4. Ishlab chiqarish sohasida kichik biznesning o'rni. Ishlab chiqarish sohasida kichik biznes korxonalari yangi mahsulotlar yaratish va ichki bozordagi talabni qondirish orqali iqtisodiyotning o'sishiga katta hissa qo'shmoqda. Kichik ishlab chiqarish korxonalari mebel, kiyim-kechak, oziq-ovqat mahsulotlari kabi turli tovarlar ishlab chiqarib, mamlakatda iqtisodiy faollikni ta'minlamoqda. Shuningdek, kichik ishlab chiqarish korxonalari mahalliy xom ashyolarni qayta ishlash orqali eksport salohiyatini oshiradi va tashqi bozorlarga chiqishga zamin yaratadi.

Kichik biznesning bandlikka qo'shgan hissasi faqat iqtisodiy foyda bilan cheklanmay, ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Kichik biznesning kengayishi orqali mamlakat bo'ylab

bandlikning oshishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki qishloq joylarda va urbanizatsiya jarayonidan uzoq bo'lgan hududlarda aholi turmush darajasini oshirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli, O'zbekiston hukumati kichik biznes uchun soliq imtiyozlari, kredit qo'llab-quvvatlovi va boshqa rag'batlantiruvchi choralar orqali kichik biznesning rivojlanishini yanada qo'llab-quvvatlashga katta ahamiyat bermoqda.

Kichik biznesning rivojlanishi va bandlikka qo'shayotgan hissasi kelgusida yanada oshishi kutilmoqda, bu esa O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishi va aholi farovonligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Kichik biznes va tadbirkorlikning tarmoqlarga bo'lingan roli

O'zbekistonda kichik biznes turli tarmoqlarda rivojlanmoqda:

- **Xizmat ko'rsatish sohasi:** Ko'plab kichik biznes subyektlari xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat olib boradi. Bu sohada restoranlar, maishiy xizmat ko'rsatish va savdo markazlari ko'payib, ish o'rinlari yaratilmoqda.

- **Savdo va chakana sektor:** Kichik biznes savdo va chakana sektorida faoliyat ko'rsatish orqali aholi talablarini qondiradi. Bu tarmoq aholining keng qatlami uchun daromad manbai bo'lib xizmat qiladi.

- **Qishloq xo'jaligi:** Qishloq hududlarida kichik biznes qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish va qayta ishlash bilan shug'ullanib, mehnatga layoqatli aholining sezilarli qismini ish bilan ta'minlaydi.

- **Ishlab chiqarish:** Texnika va texnologiyalar sohasidagi kichik biznes korxonalarini ishlab chiqarishda raqobatbardosh mahsulotlar yaratib, eksport imkoniyatlarini kengaytiradi va iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shadi.

Hukumat qo'llab-quvvatlashi va imtiyozlar.

So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun keng qamrovli chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Soliq imtiyozlari, moliyaviy yordam, qulay kredit shartlari va maxsus tadbirkorlik dasturlari kichik biznesning tezroq o'sishiga imkoniyat yaratmoqda. Misol uchun, qishloq joylarida kichik biznesni rivojlantirish uchun arzon kreditlar ajratilib, tadbirkorlarga davlat tomonidan grantlar berilmoqda.

Yangi texnologiyalarni joriy etish va bandlikning oshishi.

Zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi tadbirkorlar uchun samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam bermoqda. Bu esa yangi ish o'rinlarini yaratishga va tadbirkorlarning faoliyatini kengaytirishga zamin yaratadi. Raqamli texnologiyalar, IT xizmatlari va elektron savdo sohasida kichik bizneslarning ko'payishi yangi bandlik imkoniyatlarini taqdim etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Kichik Biznes va Tadbirkorlikning Umumiy Bandlikdagi O'rni mavzusidagi maqola ko'plab metodologik yondashuvlardan foydalangan holda yozilgan. Quyida ushbu maqolada qo'llanilgan asosiy metodlar haqida ma'lumot beraman:

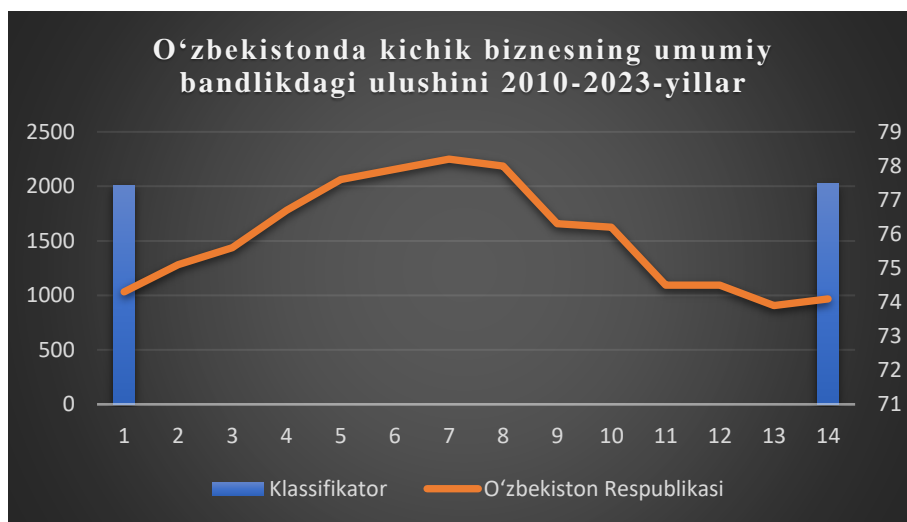
Quyidagi 1-jadvalda O'zbekistonda kichik biznesning umumiy bandlikdagi ulushini 2010-yildan 2023-yilning ikkinchi choragigacha bo'lgan davrda tasvirlaydi. Grafikdan ko'rinib turibdiki, ushbu davr mobaynida kichik biznesning umumiy bandlikdagi ulushi sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirgan.

2010-yilda kichik biznes bandlikning taxminan 74,3 foizini tashkil etgan. Keyingi yillarda ushbu ko'rsatkich doimiy ravishda o'sib, 2016-yilda 78,2 foizga yetgan. Bu davr kichik biznesning bandlikdagi ulushining eng yuqori nuqtasi hisoblanadi. Mazkur o'sish kichik biznesning iqtisodiyotdagi rolini mustahkamlash va ish o'rinlari yaratishdagi muhimligini aks ettiradi.

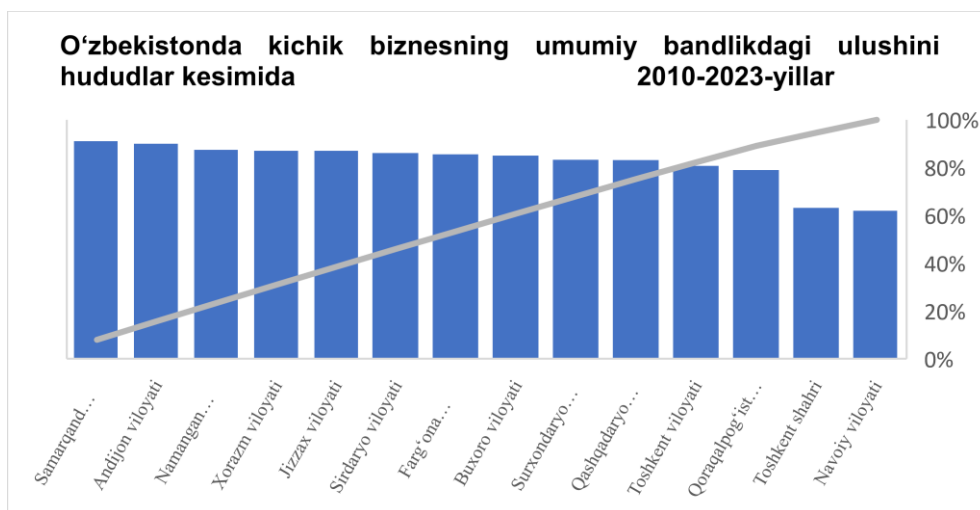
Biroq, 2016-yildan keyin ushbu ulush asta-sekin pasayishni boshlagan va 2023-yilning ikkinchi choragida 74,1 foizga tushib ketgan. Bu pasayish turli iqtisodiy omillar va katta biznes sektorining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, chizma kichik biznesning umumiy bandlikdagi ulushidagi o'zgaruvchan tendensiyani aks ettirib, 2010-2016 yillar oralig'ida o'sish, 2016 yildan keyin esa pasayish kuzatilganini ko'rsatadi. Bu tendensiyalar kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rni va uning vaqt davomida qanday rivojlanib borayotganini tushunishga yordam beradi.

1-jadval.

2-jadval.

Xulosa. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning umumiy bandlikdagi o'rni har jihatdan muhimdir. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosat tufayli bu sektor jadal rivojlanmoqda va

aholi uchun yangi ish o'rinlari yaratmoqda. Kichik biznes va tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Kichik biznes subyektlari, ayniqsa xizmat ko'rsatish, savdo, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish sohalarida faoliyat yuritib, yangi ish o'rinlarini ochmoqda va aholi daromadlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ular shahar va qishloq joylarida, turli hududlarda bandlikni ta'minlab, iqtisodiy faollikni kuchaytiradi va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga hissa qo'shmoqda. O'zbekistonning turli mintaqalarida kichik biznesning rivojlanishi mehnatga layoqatli aholi uchun imkoniyatlar yaratadi va qishloq joylarida yashovchi aholi uchun muhim daromad manbai hisoblanadi.

Shuningdek, kichik biznes raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirib, global bozorlar bilan integratsiyani kuchaytiradi. Bu jarayonlar mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'z navbatida, bandlik darajasini yanada oshiradi.

Umuman olganda, O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun doimiy ravishda qo'llab-quvvatlanishi zarur. Davlatning bunday yondashuvi, iqtisodiyotni mustahkamlash va aholining farovonligini oshirish uchun uzoq muddatli strategiya sifatida qabul qilinishi lozim. Kichik biznesning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini tan olish va uni rivojlantirish uchun zarur choralarni ko'rish, O'zbekistonning kelgusi rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ekins, P. (1999). Economic Growth and Environmental Sustainability: The Prospects for Green Growth (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203011751>
2. Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge University Press; 2007. <https://www.aeaweb.org/journals/aer>
3. Daly, H. E. (1996). Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Beacon Press. <https://books.google.co.uz/>
4. Sterner, T. (2003). Policy Instruments for Environmental and Natural Resource Management. RFF Press <https://doi.org/10.4324/9781315780894>
5. Sterner, T. (2003). Environmental and natural resource economics. RFF press <https://doi.org/10.4324/9781315208343>
6. Martínez Alier, J. (1991). Ecological Economics: Energy, Environment and Society. (2 ed.) <https://portalrecerca.uab.cat/en/publications>
7. Mulvaney, D. (2011). Green Technology: An A-to-Z Guide. SAGE Publications. https://books.google.co.uz/books?id=_76fUEbM-eUC&lpg=PP1&ots=2yvHqJ9Usn&lr&hl=ru&pg=PP1#v=onepage&q&f=false
8. Sachs, J. D. (2015). The Age of Sustainable Development. Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/sach17314-014>
9. Jaccard, M. (2005). Sustainable Fossil Fuels: The Unusual Suspect in the Quest for Clean and Enduring Energy. Cambridge University Press. <https://books.google.co.uz/>

10. Pachauri, R. (2006). Avoiding dangerous climate change. Avoiding dangerous climate change, 3-5.
11. Jiang Z, Yuan S, Ma J, Wang Q (2021) The evolution of production scheduling from Industry 3.0 through Industry 4.0. Int J Prod Res: 1-21.
12. Порфирьев Б. «Зеленая» экономика: реалии, перспективы и пределы роста // Фонд Карнеги за международный мир. – URL http://carnegieendowment.org/files/WP_Porfiriev_web.pdf
13. Jin Noh Hee, Financial Strategy to Accelerate Innovation for Green Growth (2010).
14. Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X. va boshqalar “Yashil iqtisodiyot”. Toshkent.: “Universitet”, 2020